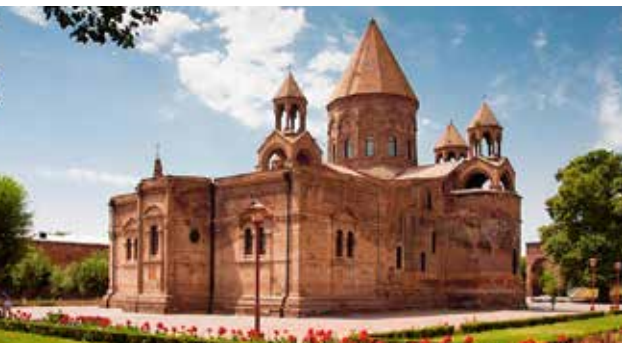

§ 10. Рэлігіі ў жыцці сярэдневяковых грамадстваў

ПАТРЫЯРХ БУДИЗМ
ХРЫСЦІЯНСТВА КАРАН
ИСЛАМ КРЫЖАК ЦАРКВА
ИНКВИЗИЦИЯ ДУХАВЕНСТВА
МИТРАПАЛИТ БИБЛИЯ
ПАПА РЫМСКИ

Успомніце, калі з'явілася хрысціянства.

1. Хрысціянізацыя Еўропы. Хрысціянства, што ўзнікла ў Рымскай імперыі, было найбольш значным элементам антычнага духоўнага жыцця, які пашырыўся ў сярэдневяковым еўрапейскім грамадстве. Яно прэтэндавала на ролю ўсеагульнага, універсальнага вучэння. Перавагай гэтай рэлігіі было адзінства супольнасці хрысціян, адзіная царква. Вера значнай колькасці людзей у адзінага Бога рабіла іх больш згуртаванымі і арганізаванымі.

Кафедральны сабор Святога Эчміядзіна — адзін з найстаражытнейшых храмаў свету. Пачатак будаўніцтва царквы датуецца IV ст.
З 2000 г. уваходзіць у Спіс сусветнай спадчыны ЮНЕСКА.

*Эчміядзінскі кафедральны сабор.
Арменія. Сучасны выгляд*

Успомніце значэнні паняцця «царква». У якім з іх гэтае слова выкарыстоўваецца ў гэтым параграфу, а ў якім — у подпісе да дадзенай выявы?

З’явілася духавенства як асобны сацыяльны пласт, які меў права здзяйсняць культавыя дзеянні, набажэнствы. Сфарміравалася паняцце «чалавек царквы», таму што толькі царква гарантавала вернікам сувязь з Богам і надзею на ўратаванне праз рэгуляванне штодзённага чалавечага жыцця нават у дробязях. Гэта павышала ў вачах вернікаў аўтарытэт духавенства.

Хрысціянізацыя Еўропы была доўгатэрміновым і складаным працэсам, які спалучаў місіянерскую дзейнасць царквы з заваяваннем і абарачэннем у новую веру не толькі казанямі, але і сілай зброі. Спробы масавага хрышчэння часта сустракалі супраціўленне значнай часткі насельніцтва, якое заставалася вернае ранейшым багам, не разумела і не прымала новую рэлігію.

Практычныя меркаванні і палітычныя матывы прымушалі варварскіх каралёў прымаць хрышчэнне. Адзіная вера дапамагала згладжваць міжплемянныя адрозненні, умацоўвала вярхоўную ўладу, аб’ядноўвала насельніцтва ў адзін народ. У канцы V ст. хрысціянства прыняў кароль франкаў Хлодвіг. Папа Рымскі і духавенства Галіі падтрымлівалі Хлодвіга ў яго захопніцкай палітыцы, апраўдваючы яе тым, што кароль змагаецца супраць ворагаў царквы.

«Чалавек царквы»

Шляхі хрысціянізацыі Еўропы

Чаму саюз франкскіх валадароў з хрысціянскай царквой быў узаемавыгадным?

ПРАВОДЗІМ МІНІ-ДАСЛЕДАВАННЕ

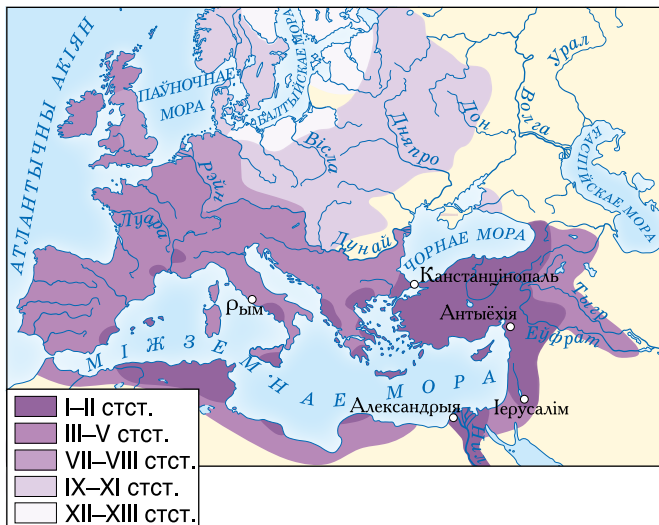
Хрышчэнне Хлодвіга ахінута разнастайнымі легендамі. Паводле адной з іх, Хлодвігу падчас бітвы з’явіўся анёл з лілеяй і сказаў, каб той зрабіў гэтую кветку сваім сімвалам і завязчаў нашчадкам.

1. Выкарыстоўваючы дадатковыя крыніцы, даведайцеся, якія яшчэ існуюць легенды, звязаныя з хрышчэннем Хлодвіга.
2. Назавіце аўтара крылатага выразу: «Пакланіся таму, што спальваў, і спалі тое, чаму пакланяўся». Як вы разумееце сэнс дадзенага выказвання?
3. Прывядзіце прыклады хрысціянскіх сімвалаў і знакаў, якія захавалі сваё сакральнае значэнне.

Хрышчэнне Хлодвіга.
Барэльеф. Францыя.
Канец IX ст.

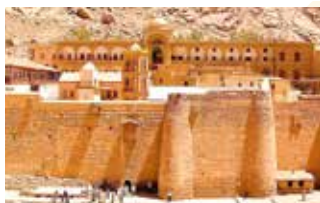
Растлумачце, чаму пра поўную перамогу хрысціянства на поўначы і ўсходзе еўрапейскага кантынента можна казаць толькі ў XIII–XIV стст.

Распаўсюджванне хрысціянства

Растлумачце сэнс фразы: «Маліся і працуй!», якая пазней стала крылатай.

Асаблівую ролю ў распаўсюджванні хрысціянства ў Еўропе адыгралі манастыры, якія ўзніклі ў III ст. як паселішчы пустэльнікаў. Заходняе манаства са сваім асаблівым статутам зарадзілася ў VI ст. Апроч малітвы манахі павінны былі займацца сельскай гаспадаркай, вывучаць Свяшчэннае Пісанне, перапісваць кнігі, выхоўваць дзяцей, весці місіянерскую дзейнасць.

Сінайскі манастыр. Егіпет. Сучасны выгляд. Адзін з найстаражытнейшых хрысціянскіх манастыроў, якія дзейнічаюць бесперапынна. Заснаваны ў IV ст.

ТЫПЫ МАНАСТЫРОЎ

Абацтва —
каталіцкі
манастыр

Лаўра —
буйны
мужчынскі
праваслаўны
манастыр

Скіт —
жытло
пустэльніка

У XIII–XIV стст. хрысціянства стала пануючай рэлігіяй у Еўропе.

2. Узаемаадносіны паміж свецкай і царкоўнай уладай. У IV ст. хрысціянства ў Рымскай імперыі стала **дзяржаўнай рэлігіяй**. На Ватыканскім узгорку ў Рыме месцілася рэзідэнцыя рымскіх біскупаў, якіх пачалі называць папамі.

У VIII ст. пры ўдзеле французскага караля Піпіна Кароткага была створана Папская дзяржава, у якой папы валодалі не толькі духоўнай, але і свецкай уладай. Ва ўмовах слабасці варварскіх дзяржаў Папа Рымскі паступова ўстаў на чале ўсяго заходне-еўрапейскага духавенства. Яго роля забяспечвалася матэрыяльнымі рэсурсамі. Звычай вернікаў прыносіць у царкву дары вёў да росту царкоўнай маёмасці, якая лічылася свяшчэннай і не магла быць адчужана або абкладзена падаткам. З цягам часу царква назапасіла значныя багацці, у тым ліку і зямельныя.

Духоўны і матэрыяльны ўплыў царквы ставіў у залежнасць ад яе многіх валадароў варварскіх каралеўстваў, хоць пры недахопе зямлі такія валадары часам рабілі секулярызацыю — канфіскацыю царкоўных зямель. Карл Вялікі, як больш тонкі палітык, абапіраючыся на саюз з Папам і выкарыстоўваючы хрысціянскую рэлігію як сродак кансалідацыі і ўмацавання цэнтральнай улады, значна пашырыў межы Франкскай дзяржавы. У асобе імператара франкаў Рымская царква атрымала надзейнага абаронцу сваіх зямельных уладанняў ад знешніх замахў. Імператар узаконіў царкоўную дзесяціну, якая была абавязкова для ўсіх хрысціян Франкскай імперыі. Папа, усклаўшы імператарскую карону на Карла, тым самым падкрэсліў, што свецкая ўлада, якая б магутная яна ні была, набывае законнасць толькі бласлаўленнем царквы.

У IX–X стст. Рымская царква дзякуючы ўнутранай цэнтралізацыі і падтрымцы імператараў з’яўлялася магутным феадалам, а да сярэдзіны XII ст.

Дзяржаўная

рэлігія — веравучэнне, замацаванае ў якасці пануючага ў дзяржаве на заканадаўчым узроўні.

Павышэнне ролі каталіцкай царквы

ператварылася ў маналітную аўтарытэтную і ўплывовую арганізацыю ў Еўропе.

Найбольшай магутнасці Рымская царква дасягнула ў часы папы Інакенція III (1198–1216 гг.). Стаўшы на чале царквы, ён рашуча ўмешваўся ў палітыку еўрапейскіх дзяржаў, узяўшы на сябе ролю арбітра паміж феадальнымі правадырамі. Менавіта Інакенцій III быў натхняльнікам паходаў крыжакоў ва Усходнюю Прыбалтыку.

Хрысціянскі свет у XI ст.

3. Раскол хрысціянскай царквы. У XI ст. даўняя спрэчка пра верхаўенства ў хрысціянскім свеце прывяла да канфлікту паміж рымскімі папамі і канстанцінопальскімі патрыярхамі. У Візантыі патрыярхі не маглі ўзвысіцца над свецкаю ўладай, бо хрысціянская царква моцна залежала ад магутнай імператарскай улады. Візантыйскія імператары ўжо з V ст. адыгрывалі важную ролю ў царкоўным жыцці, нават права склікання царкоўных сабораў належала імператару.

Тым не менш патрыярхі лічылі сябе найвышэйшымі хрысціянскімі іерархамі, а папы рымскія прэтэндавалі на панаванне ва ўсім хрысціянскім свеце.

Раскол царквы

У выніку ў 1054 г. кіраўнікі рымскай і канстанцінопальскай цэркваў наклалі адзін на аднаго *анафему* (праклён), адлучылі адзін аднаго ад царквы і часова спынілі зносіны. Хрысціянская царква падзялілася на заходнюю — каталіцкую і ўсходнюю — праваслаўную.

Напачатку хрысціянскі свет абыхава паставіўся да гэтага канфлікту. Але сітуацыя пагоршылася ў 1204 г., калі заходнееўрапейскія рыцары захапілі Канстанцінопаль падчас IV крыжовага паходу, часова ліквідаваўшы візантыйскую дзяржаву.

У супрацьстаянні каталіцтва і праваслаўя ўпор рабіўся не на палітычныя прэтэнзіі, а на адрозненні ў дагматах веры, абрадах, арганізацыі кіравання, што існавалі з IX ст. Ва ўмовах аўтаноміі царквы на

Назавіце літаратурныя творы і кінафільмы, дзе ідзе гаворка пра крыжовыя паходы.

Захадзе склалася традыцыя набажэнстваў выключна на латыні. У праваслаўным свеце набажэнствы вяліся на царкоўнаславянскай мове.

Прэтэнзіі пап на панаванне ў хрысціянскім свеце паспрыялі арганізацыі *крыжовых паходаў* на Блізкі Усход (1096–1270 гг.). Найбольш масавы і паспяховы быў паход 1096–1099 гг., калі крыжакам удалося аднавіць уладу хрысціян над Іерусалімам і стварыць у Палесціне дзяржаву — Іерусалімскае каралеўства. Аднак у далейшым узмацненне мусульманскіх дзяржаў на Блізкім Усходзе і канфлікты паміж самімі крыжакамі прывялі да страты ўсіх блізкаўсходніх уладанняў.

Крыжовыя паходы на Блізкі Усход

Чаму поспех крыжакоў у 1099 г. не прывёў да еўрапейскай каланізацыі ўсяго Блізкага Усходу?

ПРАЦУЕМ З ГІСТАРЫЧНАЙ КРЫНІЦАЙ

Статут Тэўтонскага ордэна

Гэта — Статут братоў, што служаць Нямецкаму Брацтву Св. Марыі...

Ёсць тры рэчы, якія складаюць аснову ўсякага рэлігійнага жыцця, і яны прапісаны ў гэтым Правіле. Першая — пажыццёвая цнота, другая — адмова ад уласнай волі, то-бок паслушэнства аж да смерці, трэцяя — прыняцце беднасці, то-бок жыццё без уласнасці пасля ўступлення ў гэты Ордэн...

Братам-рыцарам належыць насіць белыя плашчы, як знак свайго рыцарства, але іншыя іх вопраткі не павінны адрознівацца ад вопратак іншых братоў. Мы пастанаўляем, каб кожны брат насіў чорны Крыж на плашчы, на пакрыццях шлема і брані (нашлемніках і налатніках), каб паказваць вонкава прыналежнасць сваю да гэтага Ордэна...

Усім братам належыць стрыгчы свае валасы на ўзор манахаў і духавенства, каб і спераду і ззаду іх можна было пазнаць як людзей, што належаць да рэлігійнага Ордэна...

1. Пeralічыце зарокі, якія давалі члены Тэўтонскага ордэна.
2. Разгледзьце ілюстрацыі. На аснове тэксту дакумента вызначыце, на якой з іх паказаны рыцар Тэўтонскага ордэна. Прадстаўнікі якіх духоўна-рыцарскіх ордэнаў паказаны на двох іншых ілюстрацыях?

Духоўна-рыцарскія ордэны

У працэсе крыжовых паходаў у Палесціне былі створаны *духоўна-рыцарскія ордэны*, якія спалучалі манаскія паводзіны з узброенай абаронай хрысціянскіх заваёў. Першым сярод іх стаў ордэн тампліераў, затым з'явіліся шпітальеры, а ў 1198 г. у Іерусаліме быў заснаваны Тэўтонскі (Нямецкі) ордэн, куды прымалі толькі нямецкіх рыцараў. Ператварыўшыся ў буйнога феадальнага землеўласніка, ён істотна ўплываў на палітычнае жыццё Еўропы. Цяжкасці ордэн пачаў зазнаваць пасля 1410 г., калі аб'яднаныя войскі ВКЛ і Польшчы нанеслі паражэнне яго арміі ў бітве пад Грунвальдам.

Сярэдневяковыя рэлігіі Усходу

4. Рэлігіі ў сярэдневяковых цывілізацыях Азіі. У сярэдневяковых цывілізацыях Азіі ў Раннім і Высокім сярэднявеччы развіваліся і ўмацоўваліся старыя, узнікалі і пашыраліся новыя вераванні. Самымі ўплывовымі рэлігіямі на Усходзе былі іслам, будызм і хрысціянства.

Гэтыя сусветныя рэлігіі звярталіся да ўсіх людзей, незалежна ад іх расы або сацыяльнага становішча. У адрозненне ад язычніцкіх вераванняў яны прапаноўвалі чалавеку новую ідэалогію і маральны кодэкс для пераадолення праблем і несправядлівасцей грамадства.

Іслам

Ісламскае вучэнне ўяўляе сабой складаную сістэму вераванняў і практык, якімі кіруюцца мусульмане ў сваім жыцці. Галоўная крыніца ісламу — Каран — свяшчэнная кніга мусульман, напісаная на арабскай мове. Мусульмане лічаць яе словам Бога (Алаха), падараваным прароку Магамету. Важнай крыніцай ісламу таксама з'яўляюцца паданні або апаведы пра жыццё ісламскага прарока, дзе ўтрымліваюцца словы і выслоўі Магамета, яго наказы сваім паплечнікам і мусульманскай абшчыне, тлумачэнні да Карана. Крыніцы ісламу складаюць аснову ісламскіх вераванняў, закліканых дапамагчы мусульманам дасягнуць канчатковай мэты — падпарадкавання Богу і вечнага ўратавання.

Рэлігіі, пашыраныя на Усходзе ў перыяд Сярэднявечча	
Будызм	• узнік у VI ст. да н. э. у Індыі; • атрымаў распаўсюджанне ў Кітаі, Карэі, Японіі; • вызваленне ад пакут праз прасвятленне і нірвану
Хрысціянства	• узнікла ў I ст. у рымскай правінцыі — Іудзеі; • атрымала распаўсюджанне ў Грузіі і Арменіі, у некаторых краінах Блізкага Усходу, Цэнтральнай Азіі, а таксама ў Эфіопіі і Індыі; • вучэнне аб уратаванні праз веру ў Ісуса Хрыста
Іслам	• узнік у VII ст. у Заходняй Аравіі; • атрымаў распаўсюджанне падчас арабскіх заваёў; • пакланенне адзінаму Богу — Алаху, шанаванне Магамета як прарока і пасланніка Алаха
Сінтаізм	• узнік у перыяд археалагічнай культуры Яёй (III ст. да н. э. — III ст. н. э.) у Японіі; • з VIII ст. японскія імператары з’яўляліся першасвятамі рэлігіі сінта; • галоўны духоўны прынцып — шанаванне духаў і продкаў, культ чысціні і працавітасці
Канфуцыянства	• узнікла на мяжы VI–V стст. да н. э. у Кітаі; • ключавы матыў вучэння — шчырая адданасць сына — бацьку, народа — імператару
Індуізм	• узнік у 2–1-м тыс. да н. э. у Індыі; • вера ў перасяленне душ; парадак перараджэння вызначаецца зробленымі пры жыцці ўчынкамі і іх наступствамі
Даасізм	• узнік у VI ст. да н. э. у Кітаі; • вучэнне пра «шлях рэчаў» (даа), якім павінна кіравацца ўсё існае (свет і людзі)

ГІСТОРЫЯ І СУЧАСНАСЦЬ

Нягледзячы на тое, што ўсе рэлігіі і вераванні зарадзіліся ў глыбокай старажытнасці, яны дагэтуль застаюцца запатрабаванымі ў грамадстве.

1. Паводле якога крытэрыю рэлігіі ў табліцы вылучаны розным колерам?
2. Скарытайцеся дадатковымі крыніцамі і даведайцеся, у якіх краінах вызнаюць гэтыя рэлігіі на сучасным этапе.
3. Як вы лічыце, чаму, паўстаўшы ў далёкай старажытнасці, гэтыя рэлігіі захавалі сваё значэнне і ўплыў да нашых дзён?

Рэлігіі адыгрывалі важную ролю ў жыцці сярэднявечага грамадства. Яны вызначалі погляды чалавека на свет, фарміравалі мадэлі паводзін людзей і іх звычкі. Менавіта ў гэты перыяд пачалося актыўнае распаўсюджванне хрысціянства, будызму і ісламу. Раскол 1054 г. прывёў да распаду адзінага хрысціянскага свету на дзве галіны — каталіцызм і праваслаўе.

калі ў свеце...

X ст. — большая частка насельніцтва Еўропы прыняла хрысціянства, а многія краіны Блізкага Усходу — іслам

на тэрыторыі Беларусі...

X в. — распаўсюджванне хрысціянства візантыйскага ўзору

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Назавіце шляхі хрысціянізацыі Еўропы. Чаму хрысціянства досыць хутка распаўсюдзілася ў сярэднявечавай Еўропе?
2. Ахарактарызуйце ўзаемаадносіны паміж свецкай і царкоўнай уладай у Раннім і Высокім сярэднявеччы.
3. Што, на ваш погляд, было галоўнай прычынай спаборніцтва заходняй і ўсходняй хрысціянскіх цэркваў? Свой адказ растлумачце.
4. Дайце кароткую характарыстыку асноўным рэлігіям сярэднявечных цывілізацый Азіі. Якім чынам рэлігіі ўплывалі на светапогляд, жыццёвыя каштоўнасці і штодзённае жыццё людзей?
5. З гісторыяй сярэднявечавай Еўропы звязаны выраз «хадзіць у Каносу». Даведайцеся, што значыць гэты выраз. Прааналізуйце гістарычны факт, звязаны з гэтым выразам, адказаўшы на пытанні: «Калі? Дзе? Хто? Якія прычыны? Якія наступствы?».

